

مرکز جهانی علوم اسلامی
جمهوری اسلامی ایران - قم - ۱۳۵۸

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

حقیقت وحی در اسلام و مسیحیت

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته فقه و معارف اسلامی

گرایش: کلام اسلامی

نگارش: اسماعیل دانش

استاد راهنما: حجة الاسلام و المسلمین دکتر محمد تقی فعالی

استاد مشاور: حجة الاسلام و المسلمین سید محمد علی داعی نژاد

بهمن ۱۳۸۵

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی

شماره ثبت: ۱۳۳۸

تاریخ ثبت:

□ مسؤلیت مطالب مندرج در این پایان

نامه به عهده نویسنده می باشد.

□ هرگونه استفاده از این پایان نامه با

ذکر منبع، بلاشکال است و نشر آن در

داخل کشور منوط به اخذ مجوز از مرکز

جهانی علوم اسلامی است.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیر و تشکر

از همه عزیزان که در تدوین این اثر بنده را یاری نموده‌اند به ویژه اساتید محترم راهنما و مشاور آقایان جناب حجة الاسلام والمسلمین دکتر فعالی و جناب حجة الاسلام والمسلمین داعی نژاد که با دقت و حوصله متن را مطالعه و راهنمایی‌های ارزشمند ارائه فرموده‌اند تشکر و قدردانی می‌نمایم، همچنین از اساتید محترم جناب حجة الاسلام والمسلمین جعفری و روحی و سایر دوستانی که به نحوی مرا یاری نمودند تا این اثر به اتمام رسد سپاس گذارم.

خود را مدیون حوصله و گذشت همسرم دانسته، بر روح هزاران هموطن آزاده‌ام که به خاطر پاسداری از آموزه‌های وحی الهی قربانی گردیدند درود می‌فرستم، یادشان گرامی و راهشان مستدام باد.

هدیه به:

پیشگاه انبیاء الهی به ویژه پیامبر اعظم ﷺ و
جانشینان بر حق او و تمام پاسداران وحی الهی
خصوصاً مجدد قرن، امام خمینی (ره) روح خدا در
کالبد زمان.

تقدیم به پدر و مادر عزیزم که نخستین بار کام
را با شهد شیرین تربت مبارک امام حسین علیه السلام
شیرین کردند و دعاهایشان را از مکتب‌خانه تا
حوزه‌ی علمیه بدرقه‌ی راهم نمودند.

چکیده:

پایان نامه موجود به عنوان حقیقت وحی در اسلام و مسیحیت با اهداف سهیم شدن در توسعه و تعمیق بخشیدن به پژوهش‌های دینی و پاسخ کامل‌تری به شبهات در حوزه‌ی حقیقت وحی در اسلام و مسیحیت در دوران‌های مختلف، تتبع و تدوین شده است که در نوع خود کار جامع و در خصوص وحی مسیحی قبل از قرون وسطی پژوهشی جدید می‌باشد.

این تحقیق به یک سؤال اصلی که حقیقت وحی در اسلام و مسیحیت چیست؟ و به چند سؤال فرعی، طی چهار فصل پاسخ داده است در فصل اول واژگان کلیدی تعریف شده است. از اقسام هشت‌گانه‌ی وحی در قرآن، مشخص شده که وحی به معنای رسالت و نبوت مورد بحث است. و گونه‌های وحی نبوی، نحوه‌ی دریافت وحی، فرق وحی با الهام و وسوسه و ویژگی‌های وحی تبیین شده است.

در فصل دوم از حقیقت وحی در فلسفه و الهیات غرب در چهار دوره‌ی مختلف بحث شده است. در دوران قبل از قرون وسطی وحی در عهد جدید بر اساس داده‌های اناجیل و کتاب‌های تفسیری پیرامون آن به این نتیجه رسیده است که عیسی تجسم وحی و کلمه‌ی خدا است، عیسی وحی کامل است، و یا اینکه عیسی وحی منزل و تجلی کلمه در دنیا است، در دوران قرون وسطی در سرشت وحی سه دیدگاه یعنی نظریه‌ی گزاره‌ای، زبانی و تاریخ نجات‌بخشی مطرح بوده است، و به این نتیجه دست یافته است که وحی گزاره‌ای و زبانی مجموعه‌ای از حقایق است که خداوند بر پیامبر القاء کرده است. بر اساس دیدگاه تاریخ نجات‌بخشی وحی از مقوله‌ی فعل و حادثه است که به وسیله‌ی آن خود را در عیسی نشان داده و با مصلوب شدنش نجات را عهده‌دار شده است.

در دوران نوین نظریه‌ی شلایرماخر که وحی را تجربه‌ی دینی دانسته است بررسی گردیده و در قرن نوزدهم عده‌ای که وحی را نتیجه‌ی بروز شخصیت درونی خوانده است. همچنین به تبیین دیدگاه کارل بارت که وحی اصلی شخص مسیح است پرداخته و مشخص کرده که کلام بارت بر تفاوت خدا با سایر جهان بنیان نهاده شده است.

در دوران معاصر وحی اصلی شخص مسیحی است و وحی در عیسی تجسم یافته است، و یا اینکه وحی مکاشفه مخصوص خدا برای نجات انسان است.

در فصل سوم حقیقت وحی در فلسفه و الهیات اسلامی از نگاه فیلسوفان، متکلمان، عرفا و وحی از نگاه وحی مورد بررسی قرار گرفته است. و به این نتیجه دست یافته که فارابی و... وحی را نتیجه‌ی عقل فعال دانسته‌اند. از نظر متکلمان به طور کلی وحی با دو رویکرد یعنی زبانی و غیرزبانی بحث شده و مشخص شده که دیدگاه تجربه‌ی دینی زبانی نیست.. از نظر عرفا وحی کشف و شهود عرفانی است، برخی مفسران وحی را نتیجه نبوغ دانسته‌اند. وحی از نگاه وحی به عنوان درک ویژه و سرشت زبانی داشتن آن، به این نتیجه دست یافته است که حقیقت وحی برای غیر پیامبران، قابل درک و فهم نیست دیگران تنها می‌توانند به آثار آن پی ببرند.

در فصل چهارم که مقایسه‌ی وحی بین اسلام و مسیحیت است اشتراک‌ها و اختلاف‌های آن تبیین گردیده است و روشن شده است وحی مسیحی قبل از قرون وسطی با وحی اسلامی، در معنا، ماهیت، وحی مکتوب، و... اختلاف دارد. اشتراک‌ها و اختلاف‌های وحی مسیحی در دوران‌های قرون وسطی و نوین بیان گردیده و روشن شده است که تجربه‌ی دینی قابل تطبیق بر وحی نیست. وحی نتیجه بروز شخصیت درونی، در فهم کارل بارت، نتیجه‌ی نبوغ و کشف و شهود عرفانی مورد نقد قرار گرفته است. از دیدگاه‌های متکلمان پیرامون وحی، به دست آمده است که نظریه‌ی کلام حادث، کلام لفظی و شعور مرموز، قابل قبول است.

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۲	تعریف مسأله و بیان سؤال اصلی تحقیق
۲	سؤال‌های فرعی
۳	سابقه و پیشینه‌ی تحقیق
۳	الف) در حوزه‌ی فرهنگ اسلام
۳	امامیه
۳	معتزله
۳	اشاعره
۴	فلسفه
۴	عرفان
۴	تاریخ
۴	تفسیر و علوم قرآنی
۴	ب) وحی در حوزه‌ی فرهنگ مسیحی
۵	پیش‌فرضهای تحقیق
۵	ضرورت انجام تحقیق
۵	فرضیه‌ها
۶	هدف‌ها
۶	جنبه‌ی نوآوری و جدید بودن تحقیق
۶	روش انجام تحقیق

۶	روش و ابزار گردآوری اطلاعات
۷	قلمرو تحقیق
۷	محدودیت‌های تحقیق
۷	خلاصه فصول
۹	فصل اول: معناشناسی
۱۰	تعریف واژگان کلیدی
۱۰	الف - اسلام
۱۰	ب - مسیحیت
۱۱	ج - تجربه‌ی دینی
۱۱	د - مکاشفه
۱۲	ه - وحی
۱۲	«وحی» در لغت
۱۵	«وحی» در اصطلاح
۱۵	در اصطلاح کلام
۱۶	در اصطلاح علوم قرآنی
۱۶	در اصطلاح فلسفه
۱۷	در اصطلاح عرفا
۱۷	تحلیل و ارزیابی
۲۱	اقسام وحی در قرآن
۲۱	۱ - درک غریزی
۲۲	۲ - ایجاد سنت‌ها و نظامها
۲۳	۳ - اشاره

۲۳	۴ - الهام روحانی به انسان
۲۴	۵ - الهام روحانی به ملائکه
۲۴	۶ - وسوسه‌های شیطانی
۲۵	۷ - رسالت و نبوت
۲۵	۸ - وحی به معنای خبر
۲۹	گونه‌های تکلم خداوند با پیامبر(ص)
۳۰	الف - تکلم مستقیم (الهام به قلب)
۳۱	ب) تکلم از ورای حجاب
۳۲	ج) تکلم از طریق پیک
۳۳	نحوه‌ی دریافت وحی پیامبر
۳۴	تفاوت وحی با الهام و وسوسه
۳۵	مفسران و متکلمان اسلامی
۳۶	عرفای اسلامی
۳۸	فلاسفه‌ی اسلامی
۳۹	علوم قرآن
۴۰	ویژگی‌های وحی نبوی
۴۰	۱ - منشأ الهی داشتن و یا درونی بودن وحی
۴۳	۲ - خطاناپذیری وحی
۴۳	الف - خطا ناپذیری فرشتگان
۴۴	ب - خطاناپذیری پیامبر
۴۴	یک - عصمت پیامبران در مرحله‌ی دریافت
۴۵	دو - عصمت پیامبران در حفظ یافته‌ها
۴۵	سه - عصمت پیامبر در مرحله‌ی ابلاغ

۴۶	۳ - نزول لفظ و معنی
۴۹	۴ - اعجاز وحی
۵۰	۵ - استشعار
۵۲	۶ - واسطه‌ی در وحی
۵۳	۷ - غیرارادی بودن وحی
۵۴	۸ - معلم داشتن
۵۴	۹ - همسان نبودن وحی با فرهنگ زمانه‌ی نزول
۵۶	۱۰ - دریافت حضوری وحی
۵۸	خلاصه
۶۰	فصل دوم: حقیقت وحی در فلسفه و الهیات غرب
۶۱	مقدمه
۶۲	وحی قبل از قرون وسطی
۶۲	مفهوم‌شناسی وحی
۶۴	وحی در عهد جدید
۶۵	عیسی تجسم وحی و کلمه‌ی خدا
۷۲	عینیت محتوای وحی با وحی
۷۳	الوهیت عیسی منشأ تجسم وحی
۷۳	الوهیت و نظریه‌ی لوگوس
۷۹	عیسی وحی منزل
۸۰	عیسی تجلی کلمه در دنیا
۸۱	دلیل‌های تجسم وحی در عیسی
۸۳	فیلسوفان و تجسم وحی در عیسی

۸۷	وحی در قرون وسطی (۴ - ۱۵ م)
۸۷	متفکران دوره‌ی سنت
۸۷	آگوستین قدیس
۸۸	جان اسکات
۸۹	قدیس آنسلم
۹۰	توماس آکویناس
۹۱	سرشت وحی در قرون وسطی
۹۳	الف - تلقی گزاره‌ای
۹۵	ب - نظریه‌ی زبانی
۹۹	پیامدهای تلقی گزاره‌ای و زبانی وحی
۹۹	یک (تمایزات الهیات طبیعی و الهیات وحیانی)
۱۰۰	دو (ایمان، پذیرای گزاره‌های خطاناپذیر)
۱۰۰	ج - دیدگاه غیرزبانی یا تاریخ نجات‌بخشی
۱۰۲	اول - مکاشفه‌ی عمومی
۱۰۲	۱ - مکاشفه‌ی خدا در تاریخ
۱۰۴	۲ - مکاشفه‌ی خدا در وجدان
۱۰۵	دوم - مکاشفه‌ی مخصوص خدا
۱۰۹	۱ - مکاشفه‌ی خدا برای نجات
۱۱۳	نتیجه:
۱۱۴	وحی در دوره‌ی نوین (۱۶ تا ۱۹)
۱۱۵	اندیشمندان نهضت اصلاحات دینی
۱۱۵	مارتین لوتر

۱۱۵	زوینگلی
۱۱۶	الف - الهیات نقلی
۱۱۶	ب - الهیات طبیعی و عقلی
۱۱۷	ج - الهیات عقلی با رویکرد اخلاقی
۱۱۷	شلایر ماخر
۱۱۸	وحی و تجربه‌ی دینی
۱۲۰	سیر تاریخی تجربه‌ی دینی
۱۲۱	واژه‌شناسی تجربه‌ی دینی
۱۲۲	تجربه
۱۲۲	الف) تحول معنایی تجربه
۱۲۲	یکم - تجربه‌ی کنشی
۱۲۲	دوم - تجربه‌ی کنش‌پذیری
۱۲۳	ب) منشأ تحول
۱۲۴	ب - ویژگی‌های تجربه‌ی کنش‌پذیری
۱۲۴	۱ - دریافت زنده
۱۲۴	۲ - احساس هم‌دردی
۱۲۴	۳ - استقلال از مفاهیم و استدلال‌های عقلی
۱۲۴	۴ - غیرقابل انتقال بودن تجربه
۱۲۴	۵ - شخصی و خصوصی بودن
۱۲۴	دینی بودن
۱۲۶	سرشت تجربه‌ی دینی
۱۲۶	نظریه‌ی احساس

۱۲۷	نظریه‌ی ادراک حسی
۱۲۷	نظریه‌ی مافوق طبیعی
۱۲۹	انواع تجربه‌ی دینی
۱۲۹	تجارب تفسیری
۱۳۰	تجارب شبه حسی
۱۳۱	تجارب وحیانی
۱۳۲	۱ - ناگهانی و کوتاه مدت بودن
۱۳۲	۲ - دستیابی به معرفت جدید از غیر طریق استدلال و تفکر
۱۳۲	تجارب احیاگر
۱۳۳	تجارب مینوی
۱۳۵	تجارب عرفانی
۱۳۶	هسته‌ی مشترک تجربه‌های دینی
۱۳۸	ویژگی‌های تجربه‌ی دینی
۱۴۱	عوامل پیدایش تئوری تجربه‌ی دینی
۱۴۱	ظهور مکتب رمانتیک
۱۴۱	مخالفت با الهیات طبیعی
۱۴۲	زمینه‌ی علمی
۱۴۳	زمینه‌ی فلسفی
۱۴۳	زمینه‌ی دینی
۱۴۵	وحی نتیجه بروز شخصیت درونی
۱۴۸	خلاصه دیدگاه فرید وجدی دو چیز است
۱۵۰	نتیجه

۱۵۲	وحی در دوران معاصر (قرن ۲۰)
۱۵۲	متفکران دوره‌ی معاصر
۱۵۲	کارل بارت
۱۵۳	گیلبرت رایل
۱۵۴	جی. ال. آستین
۱۵۴	جان راجرز سرل
۱۵۵	و. و. کواین
۱۵۵	یک) مرحله‌ی منطقی
۱۵۵	دو) مرحله‌ی وجود (معناشناختی)
۱۵۶	سه) معرفت شناختی
۱۵۷	وحی اصلی شخص عیسی
۱۶۰	مکاشفه‌ی مخصوص خدا
۱۶۱	وحی و افعال گفتاری
۱۶۳	یک) فعل گفتاری
۱۶۳	دو) فعل ضمن گفتار
۱۶۴	سه) فعل بعد گفتار
۱۶۵	تفاوت‌های وحی افعال گفتاری با دیدگاه‌های گزاره‌ای و تجربه‌ی دینی
۱۶۶	ولتر ستورف و افعال گفتاری
۱۶۸	نتیجه
۱۶۹	خلاصه
۱۷۱	فصل سوم: حقیقت وحی در فلسفه و الهیات اسلامی
۱۷۲	مقدمه

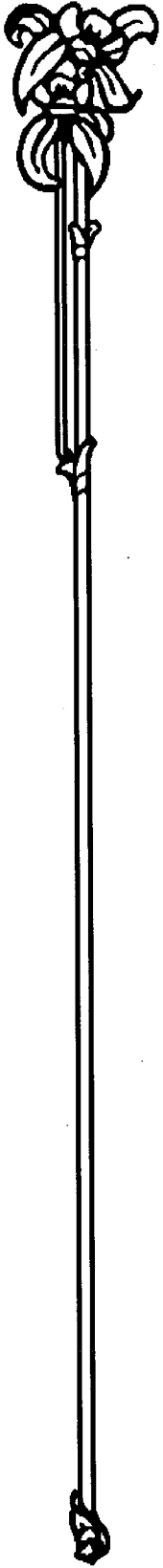
۱۷۲	وحي از منظر فيلسوفان.....
۱۷۲	فارابی.....
۱۷۵	ابن سینا.....
۱۷۹	تفاوت‌های دیدگاه فارابی وابن سینا در مراتب ومعانی عقل.....
۱۸۱	صدرالدین الشیرازی.....
۱۸۳	اختلاف دیدگاه صدرا و ابن سینا در اتصال عقل فعال.....
۱۸۷	نتیجه.....
۱۸۸	وحي از نگاه متکلمان.....
۱۸۸	الف - دیدگاه‌های زبانی وحي.....
۱۸۸	۱ - کلام حادث.....
۱۹۰	۲ - کلام نفسی.....
۱۹۶	۳ - کلام لفظی.....
۱۹۶	۴ - توقف.....
۱۹۸	ب - دیدگاه‌های غیرزبانی وحي.....
۱۹۸	۱ - تئوری وحي یا شعور مرموز.....
۱۹۸	یک - علمای متقدم.....
۱۹۸	دو - علمای متأخر.....
۲۰۰	۲ - دیدگاه تجربه‌ی دینی.....
۲۰۵	نتیجه.....
۲۰۶	ج - وحي از نگاه عرفا و برخی.....
۲۰۶	۱ - وحي کشف و شهود عرفانی.....
۲۰۶	الف - کشف.....

۲۰۷	ب - تجلی
۲۱۳	د - وحی نتیجه نبوغ
۲۱۵	ه - وحی از نگاه وحی
۲۱۵	۱ - وحی درک ویژه
۲۲۲	۲ - سرشت زبانی وحی
۲۲۴	خلاصه
۲۲۶	فصل چهارم: مقایسه‌ی وحی در اسلام و مسیحیت
۲۲۷	مقدمه
۲۲۸	وحی مسیحیت و اسلام، قبل از قرون وسطی
۲۲۸	الف - اشتراکات
۲۲۸	ب - اختلافات
۲۲۸	اختلاف در معنای وحی
۲۲۹	اختلاف در ماهیت وحی
۲۳۰	اختلاف در وحی مکتوب
۲۳۳	وحی‌های جعلی عهد جدید
۲۳۷	وحی و قرآن پیرایه از تحریف
۲۳۹	عیسی در قرآن
۲۳۹	انکار الوهیت عیسی
۲۴۰	عیسی پیامبر خدا
۲۴۰	عیسی بنده‌ی خدا
۲۴۰	عیسی کلمه‌ی الله
۲۴۲	اختلاف در ویژگی وحی و انبیاء

۲۴۲ ویژگی وحی و انبیاء مسیحی
۲۴۳ ویژگی وحی و انبیاء در اسلام
۲۴۵ وحی مسیحیت در دوران قرون وسطی و اسلام
۲۴۵ (یک) نظریه‌ی گزاره‌ای و زبانی وحی
۲۴۵ اشتراک‌ها
۲۴۶ اختلافها
۲۴۶ (دو) نظریه تاریخ نجات‌بخشی
۲۴۷ اشتراک‌ها
۲۴۷ اختلاف‌ها
۲۴۷ نجات‌بخشی وحی مسیحی
۲۴۸ نجات‌بخشی وحی در اسلام
۲۴۸ وحی کامل، مکاشفه ویژه
۲۴۹ وحی در اسلام
۲۵۲ وحی مسیحیت در دوره‌ی نوین و اسلام
۲۵۲ اختلافات
۲۵۲ (یک) وحی و تجربه‌ی دینی
۲۵۲ تغایر تجربه‌ی دینی با وحی
۲۵۲ نظریه‌ی احساس
۲۵۶ نظریه‌ی مافوق‌طبیعی
۲۵۷ نظریه‌ی ادراک حسی
۲۵۹ دو - وحی نتیجه‌ی بروز شخصیت درونی
۲۵۹ بررسی دیدگاه فرید وجدی

۲۶۲	نتیجه.....
۲۶۳	وحی مسیحیت در دوره‌ی معاصر و اسلام.....
۲۶۳	اشتراکات.....
۲۶۴	اختلافات.....
۲۶۴	نقد و بررسی.....
۲۶۷	نقد و نظر پیرامون وحی در فلسفه و الهیات اسلامی.....
۲۶۷	الف - فیلسوفان مسلمان.....
۲۶۷	نارسایی این نظریه.....
۲۶۹	الف - وراثت.....
۲۶۹	ب - تربیت.....
۲۶۹	ج - تلاش فردی.....
۲۶۹	د - سبب نزول.....
۲۷۰	ب - متکلمان اسلامی.....
۲۷۳	ج - وحی کشف و شهود عرفانی.....
۲۷۳	نقد و بررسی.....
۲۷۴	د - بررسی نظریه‌ی نبوغ.....
۲۷۸	خلاصه.....
۲۸۰	خاتمه: نتیجه‌ی نهایی.....
۲۸۹	کتابنامه.....

مقدمه

